

A close-up photograph of a pig's face, showing its large, pink, fleshy ear, its eyes, and its snout. The pig has light pink skin with some darker spots. The background is dark and out of focus.

TUCZENIE PROBLEMU

**Niebezpieczna
intensyfikacja hodowli
zwierząt w Europie**

GREENPEACE

Tuczenie problemu

Europejski oddział Greenpeace

Luty 2019

www.greenpeace.eu

Tłumaczenie: Anna Chwędczuk-Szulc

Redakcja i korekta: Justyna Zwolińska

Spis treści

Streszczenie 4

Problemy związane z przemysłową hodowlą zwierząt 6

Kierunki rozwoju gospodarstw mlecznych i hodujących zwierzęta karmione paszami 6

Tendencje produkcji sektorowej w dużych gospodarstwach 8

Wieprzowina

Drób

Mleko i produkty mleczne

Finansowe wsparcie UE dla sektora produkcji zwierzęcej – możliwe warianty polityczne obecnie i w przyszłości 10

Metody badań

Wyniki badań

Płatności WPR powiązane z sektorem produkcji zwierzęcej

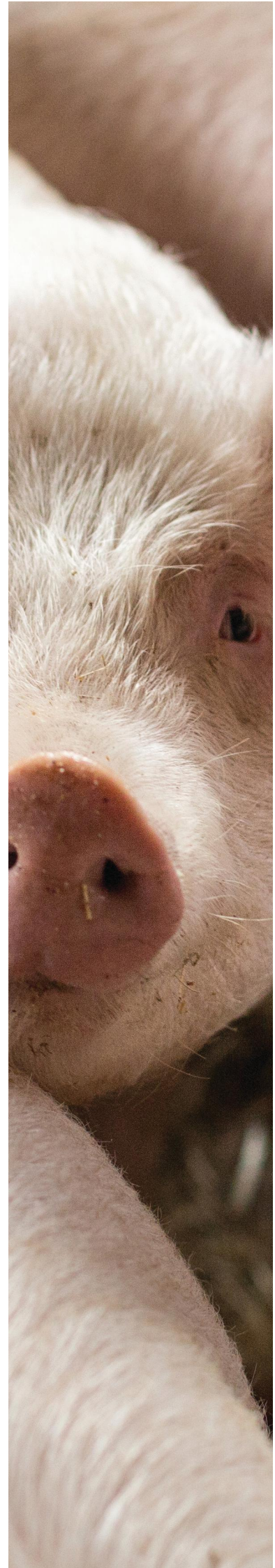
Wyliczenie wszystkich dopłat bezpośrednich WPR powiązanych z sektorem produkcji zwierzęcej

W jaki sposób obecny plan WPR mógłby wpłynąć na kierunki rozwoju europejskiego rolnictwa? 14

Wnioski – co można zrobić? 15

Aneks 16

Przypisy 18

Streszczenie

Wyniki prowadzonych badań naukowych coraz częściej wskazują na konieczność pilnego ograniczenia produkcji i konsumpcji produktów pochodzenia zwierzęcego, gdyż przemysłowy chów zwierząt, nadmierne spożycie mięsa i produktów mlecznych w negatywny sposób oddziałują nie tylko na klimat i stan środowiska naturalnego, ale przede wszystkim na nasze zdrowie.

Pomimo to, poziom produkcji oraz nawyki żywieniowe w Europie znacząco odbiegają od naukowych zaleceń dotyczących naszego zdrowia, środowiska i klimatu. W Unii Europejskiej średnie spożycie mięsa na głowę dwukrotnie przekracza średnią światową.

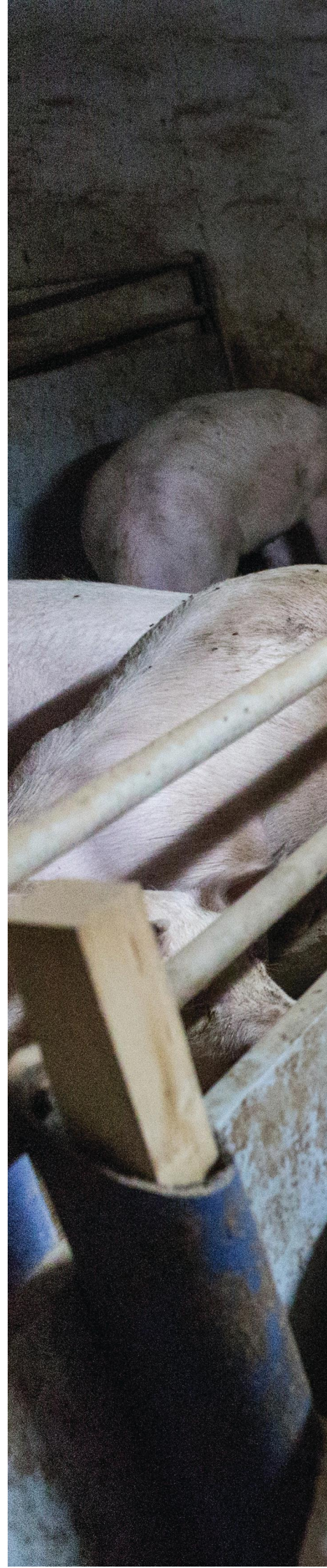
Greenpeace biorąc pod uwagę naukowe dowody dotyczące konsekwencji, jakie niesie za sobą przemysłowa produkcja zwierząt oraz wysokie spożycie produktów pochodzenia zwierzęcego, zleciła przeprowadzenie oceny wykorzystania funduszy Wspólnej Polityki Rolnej UE (WPR). Ponadto, raport analizuje trendy występujące w sektorze produkcji zwierzęcej w Europie, a także informacje na temat wykorzystania gruntów rolnych pod uprawy na żywność dla zwierząt gospodarskich w na tym kontynencie.

Badania pokazują, że rosnąca koncentracja produkcji mięsa i produktów mlecznych w dużych i bardzo dużych gospodarstwach jest głównym kierunkiem rozwoju sektora produkcji zwierzęcej w Europie.

Pod uprawy na paszę dla zwierząt gospodarskich przeznaczają się w UE 63% wszystkich gruntów ornych. Sumując tę liczbę z użytkami zielonymi, wykorzystywanymi do wypasu lub produkcji paszy, okazuje się, że **aż 71% wszystkich gruntów rolnych w Unii Europejskiej zamiast wytwarzać żywność dla ludzi, produkuje paszę dla zwierząt.**

Do gospodarstw w UE zajmujących się produkcją zwierzęcą lub produkcją pasz, każdego roku w ramach płatności jednolitych (do liczby hektarów w gospodarstwie) oraz płatności związanych z rodzajem prowadzonej działalności rolnej, w tym przypadku bezpośrednio wspierającej hodowlę oraz chów zwierząt albo produkcją pasz, trafia od 28,5 mld do 32,6 mld euro, co stanowi 18-20% całego rocznego budżetu UE.

Wnioski ujęte w raporcie wskazują, że WPR, powinna uwzględniać ogromny wpływ, jaki produkcja zwierzęca wywiera na przyrodę, klimat i zdrowie publiczne oraz odwrócić obecny trend intensyfikacji hodowli, który jest wynikiem wieloletnich działań i przeznaczonych na nie środków w ramach dotychczasowej Wspólnej Polityki Rolnej.

Problemy związane z przemysłową hodowlą zwierząt

W 2019 roku w piśmie „The Lancet”, grupa światowej sławy naukowców oraz ekspertów ds. zdrowia¹, opublikowała nowy raport poświęcony dysonansowi pomiędzy naszymi obecnymi nawykami żywieniowymi a zrównoważonym systemem żywienia, który powinien chronić przyrodę, klimat oraz zdrowie publiczne.

Według szacunków ujętych w raporcie, zmiana diety „wymaga drastycznej redukcji spożycia niezdrowej żywności, takiej jak czerwone mięso, o co najmniej 50%, w zależności od regionu”. Ponadto „konieczne jest ogólne zwiększenie spożycia, o ponad 100%, roślin strączkowych, orzechów, owoców oraz warzyw”².

Raport „The Lancet” to najnowsza publikacja wśród rosnącej liczby dowodów naukowych wskazujących na znaczący negatywny wpływ sektora produkcji zwierzęcej na nasze zdrowie, środowisko i klimat.

Rosnące w zawrotnym tempie produkcja oraz konsumpcja produktów pochodzenia zwierzęcego odpowiadają za utajony światowy kryzys zdrowotny. Duża konsumpcja czerwonego mięsa wiąże się z występowaniem raka³, chorób serca⁴, otyłości oraz cukrzycy⁵. ONZ ostrzega, że nadmierne spożycie mięsa może być równie niebezpieczne dla ludzkiego zdrowia jak palenie papierosów albo kontakt z azbestem. Ponadto, z uwagi na częstotliwość i liczbę antybiotyków podawanych zwierzętom w produkcji przemysłowej pojawiło się zjawisko oporności antybakteryjnej u ludzi (odpornością na działanie antybiotyków), którą Światowa Organizacja Zdrowia ostatnio ogłosiła „światowym zagrożeniem dla zdrowia”⁶.

Wspólny raport Europejskiego Centrum ds. Zapobiegania i Kontroli Chorób, Europejskiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz Europejskiej Agencji Leków, opublikowany w 2017 r., wskazuje, że w 2014 r. wykorzystanie antybiotyków dla zwierząt w 28 krajach UE było ponad dwukrotnie większe niż antybiotyków dla ludzi⁷. W UE, co roku 33 tys. ludzi umiera z powodu infekcji wywołanych przez oporne drobnoustroje⁸. To w skali roku przekłada się na 1,5 mld euro dodatkowych kosztów leczenia i strat w produktywności⁹. Wykazano również, że gospodarstwa prowadzące chów przemysłowy, z dużą obsadą zwierząt, zwiększają ryzyko transmisji chorób odzwierzęcych na ludzi^{10 11}.

Inne zagrożenia wskazane w „The Lancet” odnoszą się do poważnego zanieczyszczenia powietrza i wody przez produkcję zwierzęcą. W 2013 roku, hodowla zwierząt była odpowiedzialna za emisję 12-17% gazów cieplarnianych – w tym 27% metanu oraz 23% tlenu azotu – w Unii Europejskiej^{12 13}. Gospodarstwa prowadzące chów przemysłowy przyczyniają się do zanieczyszczenia powietrza – największego pojedynczego zagrożenia ekologicznego dla zdrowia w Europie¹⁴, wywołując rocznie ponad 400 tys. przedwczesnych zgonów¹⁵. Produkcja zwierzęca odpowiada za największy w całym rolnictwie udział emisji substancji zanieczyszczających atmosferę, szczególnie amoniaku (80% w powietrzu pochodzi z produkcji zwierzęcej)¹⁶, cząstek stałych oraz niemetanowych lotnych związków organicznych¹⁷.

Naukowcy szacują, że już samo ograniczenie spożycia w UE mięsa, produktów mlecznych oraz jaj pozwoliłoby na obniżenie emisji gazów cieplarnianych pochodzących z rolnictwa o 25-40%¹⁸. Do podobnych wniosków doszedł Międzyrządowy Zespół ds. Zmian Klimatu ONZ (IPCC) „okazuje się, że potencjał redukcji emisji gazów cieplarnianych poprzez zmiany w diecie jest znacząco większy niż technicznych środków łagodzących, na przykład takich jak poprawa wydajności gruntów uprawnych lub zarządzanie produkcją zwierzęcą”¹⁹. Gdyby, zatem wyobrazić sobie, że na całym świecie ludzie przechodzą na dietę wegetariańską albo wegańską, to emisje gazów cieplarnianych z rolnictwa spadłyby odpowiednio, o 63% i 70%²⁰.

Przemysłowa produkcja zwierzęca przyczynia się także w dużym stopniu do zanieczyszczenia wody. 80% emisji azotu do wody jest w UE powiązane z produkcją zwierzęcą²¹. Według Europejskiego Raportu nt. Azotu²² koszty zanieczyszczenia azotem wynoszą w UE nawet 320 mld euro rocznie.

Szacuje się także, że 18 milionów ludzi jest narażonych na spożywanie wody pitnej ze stężeniem azotanów w przekraczającym dozwolony poziom²³.

Kierunki rozwoju gospodarstw mlecznych i hodujących zwierzęta karmione paszami

Wspólna Polityka Rolna UE, sytuacja na międzynarodowych rynkach powiązanych z produkcją rolną na cele żywnościowe i inne i globalna polityka handlowa oraz to trzy podstawowe czynniki mające wpływ na sytuację sektora produkcji zwierzęcej. Dokładny prze-

gląd oficjalnych danych dotyczących WPR jest konieczny nie tylko w celu uzyskania pełnej wiedzy na temat stanu unijnego rolnictwa oraz kierunków jego rozwoju wyznaczanego przez polityki UE, ale także stwierdzenia czy potrzebna jest jego reforma.

Przegląd oficjalnych danych wskazał kilka niepokojących zjawisk, od dłuższego czasu utrzymujących się w unijnym rolnictwie. Jednym z nich jest coraz mniejsza liczba gospodarstw. W latach 2005-2013 zniknęło ich 3,7 mln, co oznacza spadek o 26% (z 14,4 mln do 10,7 mln)²⁴. W tym samym czasie, liczba gospodarstw zajmujących się produkcją zwierzęcą spadła o 32% – z 9 mln do 6,1 mln²⁵.

Ubywa gospodarstw, ale rośnie ich wielkość. Według oficjalnych danych Eurostatu coraz częściej zwierzęta hodowane są w bardzo dużych gospodarstwach²⁶. W 2013 roku, 72,2% – prawie trzy czwarte jednostek przeliczeniowych inwentarza – było hodowanych w bardzo dużych gospodarstwach UE-28²⁷. W okresie zaledwie 8 lat, całkowita liczba jednostek przeliczeniowych inwentarza²⁸ hodowanych w bardzo dużych gospodarstwach wzrosła z 94 mln jednostek²⁹ w 2005 roku do 104 mln w 2013 roku. W tym samym czasie liczba jednostek hodowanych w gospodarstwach (innych niż bardzo duże) znacząco spadła³⁰, a liczba jednostek przeliczeniowych inwentarza w bardzo małych gospodarstwach spadła o ponad połowę (jest ich jedynie nieco ponad milion)³¹.

Największe gospodarstwa w UE nie tylko powiększyły swoją powierzchnię, ale także podniosły obsadę zwierząt, co według Eurostatu sugeruje, że „stosowały intensywniejsze praktyki rolne”³². Intensywną produkcję zwierząt w UE charakteryzuje również skoncentrowanie w określonych regionach. Zaledwie w czterech krajach znajduje się większość jednostek przeliczeniowych inwentarza w UE-28. Niemcy, Francja, Hiszpania i Wielka Brytania w sumie posiadają 54% bydła, 50% świń i 54% owiec i kóz³³.

Produkty zwierzęce w 2017 r. stanowiły 40,9% całej produkcji rolnej w UE³⁴. Wolumen produkcji zwierzęcej wzrasta, mimo spadającej liczby gospodarstw. Dane Komisji Europejskiej mówią³⁵, że całkowita produkcja mięsa brutto w UE-28 wzrosła o 12,7% w latach

W Polsce spada liczba gospodarstw rolnych z prawie 3 mln w 2000 roku do 1,4 mln w 2017 roku. W ogólnej liczbie gospodarstw rolnych w Polsce w latach 2002-2015, największy spadek dotyczył gospodarstw do 10 ha, przy jednoczesnym 2-3% wzroście powierzchni gospodarstw od 30 do 50 ha oraz powyżej 50 ha. Ponadto zmniejsza się udział gospodarstw do 15 ha w powierzchni użytków rolnych w Polsce, a rośnie udział gospodarstw 50 ha i większych. Jest to efekt krajowej polityki rolnej mającej na celu wzrost wielkości ekonomicznej polskich gospodarstw rolnych w oparciu o komasację gruntów rolnych w połączeniu z coraz większą specjalizacją produkcji rolniczej. Ten proces uległ spowolnieniu w związku z nowelizacją ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego w 2016 r., która znacznie utrudniła nabywanie ziemi rolnej.

2000-2017 – z 41 956 tys. ton do 47 273 tys. ton. Wstępna ocena danych z 2018 roku wskazuje na dalszy wzrost, do 48 064 tys. ton. Wzrost odnotowano głównie w produkcji drobiu i wieprzowiny, co jest zgodne z globalną tendencją wzrostu tych sektorów. Natomiast produkcja wołowiny i cielęciny spadała do roku 2013, a potem zaczęła ponownie rosnąć.

Produkcja wieprzowiny stanowi 9,1% całkowitej produkcji rolnej UE i koncentruje się głównie w Danii, Niemczech, Hiszpanii, Francji i Polsce³⁶. Produkcja mięsa wieprzowego brutto w UE wzrosła o 8,4% w latach 2000-2017, z 21 683 tys. do 23 668 tys. ton. I tutaj również, wstępne dane z 2018 roku sygnalizują stały wzrost, do 24 031 tys. ton³⁷.

Wzrost jest najbardziej widoczny w sektorze drobiu, gdzie całkowita produkcja mięsa drobiowego wzrosła o prawie 40% – z 10 422 tys. w 2000 r. do 14 576 tys. ton w 2017 r. Prognozy na 2018 r. mówią o dalszym wzroście do 14 896 tys. ton³⁸. Drób stanowi 5% całej produkcji rolnej UE, a większość produkcji (69%) skoncentrowana jest w zaledwie pięciu krajach – w Polsce, Niemczech, Francji, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii³⁹.

Sektory wołowiny i cielęciny stanowią 7,8% produkcji rolnej UE⁴⁰. Produkcja brutto wołowiny i cielęciny spadła w latach 2000-2013 o 13% – z 8 612 tys. do 7 486 tys. ton. Jednakże w 2014 r. produkcja zaczęła rosnąć, osiągając 8 108 tys. ton w 2017 r. Prognozy na rok 2018 r. przewidują dalszy wzrost, do 8 236 tys. ton⁴¹. Prawie połowa produkcji wołowiny pochodziła z Francji, Niemiec i Wielkiej Brytanii, a dwie trzecie cielęciny produkowano w Hiszpanii, Holandii i Francji.

W sektorze mleczarskim – działającym do 2015 roku w systemie kwot mlecznych – odnotowano wzrost produkcji mleka krowiego o 10,4% z 150 mln ton

w 2000 r. do 165,6 mln ton w 2017 r. Szacuje się, że produkcja osiągnie 166,6 mln ton w 2018 r.⁴² Mleko stanowi 13,8% całej produkcji rolnej w UE-28. Niemcy, Francja, Polska, Wielka Brytania, Holandia oraz Włochy odpowiadają za około 70% produkcji mleka w UE⁴³. W wyniku wycofania kwot mlecznych w latach 2015-2016 najmniejsze gospodarstwa rezygnowały z produkcji mlecznej, a te największe znacząco zwiększyły stada mleczne⁴⁴.

Podsumowując, należy zauważyć, że obecny kształt WPR nie sprzyja podniesieniu czy nawet zachowaniu liczebności małych i średnich gospodarstw w Unii Europejskiej, a także utrzymywaniu w nich produkcji zwierzęcej. **Prowadzi ona natomiast do stale rosnącej koncentracji produkcji rolnej w coraz mniejszej liczbie gospodarstw.** Jest to tendencja, która budzi ogromny niepokój z uwagi na związane z tym zjawiskiem konsekwencje ekonomiczne, społeczne i ekologiczne. Mniejsza liczba i mniejsze zróżnicowanie strukturalne gospodarstw wpływa w negatywny sposób na różnorodność produkcji sektora rolnego, różnorodność biologiczną w rolnictwie (rasy i odmiany) oraz dobrobyt małych społeczności lokalnych, a także w konsekwencji na rozwój obszarów wiejskich w Europie.

Tendencje produkcji sektorowej w dużych gospodarstwach

Wykorzystując sieć danych rachunkowych gospodarstw rolnych (FADN)⁴⁵, dokonaliśmy szacunków udziału produkcji na rynku wieprzowiny, drobiu i mleczarstwa pochodzącej z bardzo dużych gospodarstw (standardowa produkcja 500 tys. euro i powyżej) w ośmiu krajach europejskich: Belgii, Danii, Francji,

Hiszpanii, Holandii, Niemczech, Polsce i we Włoszech.

Sieć danych rachunkowych gospodarstw rolnych to jedyny zharmonizowany zestaw danych makroekonomicznych na temat gospodarstw rolnych w Europie. Przygotowywany jest on w oparciu o ankiety reprezentatywnej próby europejskich gospodarstw rolnych. Dane te są wystarczająco dokładne, aby zidentyfikować główne trendy sektora rolnego.

Wieprzowina

Największe gospodarstwa rolne (ponad 500 tys. euro) zwiększyły w latach 2004-2016 swój udział w produkcji wieprzowiny we wspomnianych ośmiu krajach. W 2016 r. największe gospodarstwa rolne odpowiedzialne były właściwie za całość produkcji mięsa wieprzowego w Danii i we Włoszech oraz za ponad połowę produkcji w Belgii, Francji, Holandii i Hiszpanii.

Tabela poniżej pokazuje koncentrację produkcji mięsa wieprzowego w bardzo dużych gospodarstwach rolnych w latach 2004-2016.

Drób

Największe gospodarstwa rolne także zwiększyły swój udział w produkcji w sektorze drobiarskim. Wyjątkiem są Włochy, gdzie koncentracja produkcji drobiu wzrosła w tym czasie z 5% do 41% w gospodarstwach z produkcją pomiędzy 100 tys. a 500 tys. euro (kategoria duże gospodarstwa). Oznacza to, że udział w produkcji drobiu dwóch kategorii bardzo dużych gospodarstw rolnych (bardzo duże i duże) pozostał na niezmiennym poziomie około 95%. Największe gospodarstwa odpowiadają za większość produkcji

Udział wieprzowiny produkowanej w bardzo dużych gospodarstwach rolnych	2004	2016	Różnica w % (2004-2016)
Belgia	29%	70%	+41
Dania	68%	94%	+26
Francja	31%	64%	+33
Niemcy	28%	52%	+24
Włochy	90%	94%	+4
Holandia	47%	82%	+35
Polska	7%	24%	+17
Hiszpania	45%	64%	+19

w Belgii, Hiszpanii, Niemczech i we Włoszech oraz za 96% w Danii i 100% w Holandii.

Tabela poniżej pokazuje koncentrację produkcji mięsa drobiowego w bardzo dużych gospodarstwach rolnych w latach 2004-2016.

Mleko i produkty mleczne

Wzrost produkcji mleka i produktów mlecznych w bardzo dużych gospodarstwach rolnych nie był tak znaczący jak w sektorze mięsa wieprzowego i drobiowego. Brak tak znaczącego wzrostu należy przypisać utrzymywaniu w UE systemu limitowania produkcji mleka (kwoty mleczne). Zniesienie kwot w 2015 roku dało szansę dużym i bardzo dużym producentom podniesienia produkcji mlecznej w celach eksportowych, zgodnie z założeniami rezygnacji z systemu kwot mlecznych zaprezentowanymi przez Philipa Hogana komisarza ds. Rolnictwa i Rozwoju Wsi Komisji Europejskiej.

Mimo że obecnie sektorze mleczarstwa nie jest zdominowany przez bardzo duże gospodarstwa, nale-

ży podkreślić, że odnotowują one znaczący wzrost udziału w rynku mleczarskim we wszystkich ośmiu krajach w latach 2004-2016, szczególnie w Belgii (z 3% do 25%), Danii (z 27% do 83%), Hiszpanii (z 3% do 28%) oraz Holandii (z 9% do 32%).

Tabela poniżej pokazuje koncentrację produkcji mleka i produktów mlecznych w bardzo dużych gospodarstwach rolnych w latach 2004-2016.

Koncentracja hodowli i chowu zwierząt w rękach kilku dużych graczy promujących jednorodny sposób uprawy i hodowli⁴⁶ wiąże się z utratą modelu produkcji rolniczej opartej o system mieszany, umożliwiający bezpośrednie połączenie produkcji roślinnej z produkcją zwierzęcą, a w konsekwencji wspierający ochronę gleby oraz różnorodność genetyczną odmian roślin i ras zwierząt. Brak wyraźnego wsparcia dla takiego modelu rolnictwa w ramach WPR powoduje znikanie małych gospodarstw z mapy Europy. Obecnie aż 82% produkcji zwierzęcej pochodzi z wyspecjalizowanych⁴⁷ dużych gospodarstw rolnych, a tylko 16% z rolnictwa, w którym łączy się uprawę roślin i hodowlę zwierząt⁴⁸.

Udział drobiu produkowanego w bardzo dużych gospodarstwach rolnych	2004	2016	Różnica w % (2004-2016)
Belgia	27%	72%	+ 45
Dania	71%	96%	+ 25
Francja	11%	28%	+ 17
Niemcy	61%	69%	+ 8
Włochy	91%	55%	- 36
Holandia	88%	100%	+ 12
Polska	23%	30%	+ 7
Hiszpania	24%	59%	+ 35

Udział mleka i produktów mlecznych produkowanych w bardzo dużych gospodarstwach rolnych	2004	2016	Różnica w % (2004-2016)
Belgia	3%	25%	+ 22
Dania	27%	83%	+ 56
Francja	2%	8%	+ 6
Niemcy	25%	33%	+ 8
Włochy	23%	29%	+ 6
Holandia	9%	32%	+ 23
Polska	4%	13%	+ 9
Hiszpania	3%	28%	+ 25

Finansowe wsparcie UE dla sektora produkcji zwierzęcej – możliwe warianty polityczne obecnie i w przyszłości

Pytania, przed którymi stoją obywatele Unii Europejskiej, dotyczą wydatkowania publicznych pieniędzy (płynących z kieszeni podatnika) w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Czy ich wydawanie wspiera intensywną, przemysłową produkcję zwierząt? Czy wręcz odwrotnie, unijny ustawodawca odpowiedzialny za unijne rolnictwo dostrzega niebezpieczne konsekwencje stałego wzrostu produkcji zwierzęcej? Czy w związku z tym planuje wprowadzić systemowe rozwiązania prawne prowadzące do zmiany produkcji zwierzęcej na przyjazną ochronie klimatu, zasobów naturalnych, a w pierwszej kolejności korzystną dla zdrowia obywateli UE? Czy bierze pod uwagę interesy małych i średnich producentów rolnych oraz potrzeby konsumentów coraz częściej poszukujących żywności pochodzącej z ekstensywnych metod produkcji rolnej? Czy w trosce o zdrowie publiczne, projektowane są systemowe działania dążące do zmiany diety polegającej na ograniczaniu spożywania produktów pochodzących od zwierząt? Poszukiwanie odpowiedzi na te pytania staje się coraz pilniejsze, gdyż mechanizm uprzemysławiania rolnictwa, specjalizacji i stałego wzrostu produkcji zwierzęcej oraz zwiększonej zachorowalności na choroby powiązane ze spożyciem produktów zwierzęcych umacnia się z każdym rokiem.

Od lat 60. XX wieku spożycie białka zwierzęcego w Europie wzrosło o 80%. Częściowo wynika to ze wzrostu liczebności populacji. Jednakże, innym ważnym czynnikiem jest istotny wzrost konsumpcji produktów zwierzęcych na głowę. W 2011 r. była ona już o 50% większa niż w latach 60. XX wieku, i cały czas rośnie⁴⁹. Analitycy strategii politycznych fundacji RISE podkreślają, że „dwukrotne zwiększenie spożycia produktów zwierzęcych w UE od połowy XX w. było możliwe dzięki odpowiedniemu wzrostowi produkcji w UE. Zwiększenie liczby zwierząt oraz produkcji w tym okresie było możliwe dzięki dużej zmianie technologicznej i zmianom w hodowli zwierząt, czemu sprzyjała korzystna polityka rolna oraz handlowa o protekcyjnym charakterze”⁵⁰.

Aby lepiej zrozumieć rolę, jaką WPR odegrała w zwiększeniu przemysłowej produkcji zwierzęcej, Greenpeace poprosiła Nilsa Mulvada⁵¹, dziennikarza śledczego, specjalistę ds. danych i współzałożyciela FarmSubsidy.org – projektu, którego celem jest uła-

twienie dostępu do informacji na temat subsydiów WPR – o zebranie danych na temat pomocy publicznej, którą WPR przekazuje do tego sektora. Badacz zwrócił się do Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich Komisji Europejskiej (DG AGRI) i Eurostatu, prosząc o informacje na temat finansowania w ramach WPR przekazywanego na produkcję zwierzęcą. Niestety, żadna z tych instytucji nie posiadała takich wyliczeń. W związku z tym, Mulvad zaczął samodzielnie zbierać dane na temat wykorzystania gruntów rolnych w UE.

Metody badań

Dane na temat ilości gruntów rolnych w każdym państwie członkowskim UE oraz ich wykorzystania udało się uzyskać z Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich Komisji Europejskiej (DG AGRI) i Eurostatu. Instytucje te przedstawiły także dane na temat udziału upraw przeznaczonych do spożycia przez ludzi oraz upraw przeznaczonych na pasze dla zwierząt. Na podstawie tych danych została wyliczona powierzchnia gruntów rolnych, które w każdym kraju UE wykorzystuje się na produkcję paszy i utrzymanie chowu zwierząt.

Dane na temat „użytkowanych gruntów rolnych” dla każdego państwa członkowskiego UE pobrano ze strony Eurostatu⁵¹. Dzieli on użytkowane grunty rolne na cztery kategorie:

- **Grunty orne**
- **Trwałe użytki zielone**
- **Uprawy trwałe**
- **Ogródki przydomowe**

Wyliczono, jaki odsetek użytkowanych gruntów rolnych w każdej z czterech kategorii wykorzystywany jest na produkcję paszy dla zwierząt.

Trwałe użytki zielone uznaje się za w pełni przeznaczone na paszę dla zwierząt, natomiast uprawy trwałe i ogródki przydomowe za nieprodukujące paszy dla zwierząt.

Udział procentowy gruntów ornych przeznaczonych na paszę wyliczono z wykorzystaniem danych o produkcji zbóż, roślin oleistych oraz buraka cukrowego, które zostały przekazane e-mailem przez Komisję Eu-

ropejską w dniu 14 grudnia 2018 r.⁵³ Dane te stanowią część raportu UE „Perspektywy rolnictwa w UE w latach 2018-2030, rynki i dochód”⁵⁴ oraz najnowszej „Krótkoterminowej prognozy rynków rolnych w UE”⁵⁵. Informacje te następnie wykorzystano do wyliczenia procentowego udziału dla każdej kategorii produktów przeznaczonych na paszę dla zwierząt.

W oparciu o przedstawione przez Komisję Europejską dane na temat komercyjnego wykorzystania zbóż (w podziale na spożycie przez ludzi, pasze, zastosowanie przemysłowe) dokonane zostało procentowe wyliczenie udziału zbóż produkowanych z na pasze. Natomiast, z uwagi na brak danych komercyjnych na temat roślin oleistych, ich procentowy udział przeznaczony do karmienia zwierząt został wyliczony na podstawie następujących danych procentowych wynikających z podziału różnych gatunków roślin oleistych na olej przeznaczony do spożycia przez ludzi, na olej jako biopaliwo oraz jako mączkę wykorzystywaną na paszę dla zwierząt⁵⁶:

Rzepak i rzepa: 57%

Soja: 79%

Słonecznik: 55%

Inne – odnosi się głównie do gruntów rolnych wykorzystywanych jako użytki zielone z płodozmianem, kiszonki, uprawy warzyw strączkowych i korzeniowych przeznaczone na paszę dla zwierząt.

Upraw buraka cukrowego nie przeznacza się na paszę dla zwierząt.

Wyniki badań

Badania wykazały, że w 2017 r. 71,2% gruntów rolnych w Europie wykorzystywano na produkcję paszy dla sektora produkcji zwierzęcej. Ten odsetek, który obejmuje zarówno grunty uprawne jak i użytki zielone, nie zmienił się od roku 2007, wahając się nieznacznie między 70% a 72%.

Omawiając otrzymane wyniki badania, warto podkreślić, że paszę pochodzącą z użytków zielonych o dużej wartości przyrodniczej wykorzystuje się tylko w 20% do produkcji wołowiny i jedynie 4% w przypadku wytwarzania produktów mlecznych⁵⁷. W Unii Europejskiej od dłuższego czasu trwa dyskusja na temat lepszego powiązania użytków zielonych – stanowiących jedną trzecią wszystkich gruntów rolnych w UE – z produkcją zwierzęcą. Użytki zielone – pod warunkiem, że nie są prowadzone z intensywnym wykorzystaniem nawozów sztucznych i środków ochrony roślin – pełnią niezwykle ważną rolę w ochronie powietrza (pochłaniają duże ilości dwutlenku węgla), zachowaniu bioróżnorodności (szczególnie użytki trwałe), poprawie żyzności gleby oraz retencji wody na terenach wiejskich. Ich umiejętnie wykorzystanie chroni krajobraz wiejski oraz podnosi poziom dobrostanu zwierząt gospodarskich.

Największe wątpliwości budzi fakt wykorzystania aż

	Grunty rolne w sumie (tys. ha)	Obszar przeznaczony na produkcję paszy (tys. ha)	% wszystkich gruntów rolnych przeznaczonych na produkcję paszy
Użytki rolne w sumie	178 740	127 260	71,2%
Trwałe użytki zielone	60 488	60 488	100%
Uprawy trwałe	11 905	-	-
Ogródki przydomowe	860	-	-
Grunty orne	105 487	66 772	63%
Zboża	55 478	34 410	62%
Rośliny oleiste	11 873	6 892	58%
Burak cukrowy	1 750	0	0%
Inne	36 386	25 470	70%

63% gruntów ornych w UE na produkcję paszy dla zwierząt przy jednoczesnym intensywnym stosowaniu w uprawie roślin paszowych nawozów sztucznych i pestycydów, co powoduje niekorzystne konsekwencje dla zdrowia ludzi i stanu środowiska naturalnego. W sytuacji stałego wzrostu populacji ludzi na świecie oraz kurczących się zasobów naturalnych, wykorzystanie gruntów na produkcję paszy – zamiast żywności dla ludzi – jest absurdalnie niewydajnym sposobem zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego obywatelom UE, a Wspólna Polityka Rolna powinna natychmiast zmienić instrumenty wspomagające nieracjonalne gospodarowanie ziemią i innymi zasobami naturalnymi. W tym także, należy wprowadzić środki wspierające przechodzenie przez konsumentów UE na dietę opartą w większości o produkty pochodzenia roślinnego.

Przemawia za tym zwłaszcza przeliczenie wielkości gruntów rolnych na możliwość wyprodukowania na nich żywności do spożycia przez ludzi. W przypadku produkcji zwierzęcej należy brać pod uwagę, że aby uzyskać 1 kg mięsa krowa musi zjeść osiem kilogramów paszy, w przypadku trzody chlewnej ten stosunek wynosi 3 kg paszy na 1 kg mięsa. Dla drobiu proporcja jest najmniejsza i wynosi 2 do 1. Jest oczywiste, że w odniesieniu do wykorzystania powierzchni gruntów rolnych w produkcji roślinnej pozyskuje się więcej żywności dla ludzi⁵⁸.

Płatności w ramach WPR powiązane z sektorem produkcji zwierzęcej

Poza wzrostem popytu na produkty zwierzęce, głównymi czynnikami napędzającymi rosnącą specjalizację i industrializację sektora produkcji zwierzęcej są globalna polityka rolna oraz zachowanie międzynarodowego rynku produktów rolnych.

W ramach WPR, podejmowano i podejmuje się środki protekcyjnistyczne lub interwencyjne mające na celu wsparcie producentów rolnych UE i możliwość konkurencyjności na rynku międzynarodowym. Kilka reform WPR, mających zaradzić zakłóceniom na rynku, sprawiło, że subsydia stały się mechanizmami wsparcia dochodowego. W latach 90. XX wieku płatności nadal były powiązane z produkcją, wynagradzały rolnikom niższe ceny rynkowe. Po roku 2003 większość środków WPR (około 90%) stała się w coraz mniejszym stopniu powiązana z produkcją, a zamiast tego jedynie z wielkością uprawianych gruntów. Fakt, że większość płatności nie jest powiązana z jakkolwiek kon-

kretną produkcją uniemożliwia wyliczenie dokładnej liczby hektarów przeznaczanych na różne sektory rolne. Wyliczenia są tym trudniejsze, że nie wszyscy rolnicy w UE są beneficjentami płatności WPR. Duża część drobnych i bardzo drobnych rolników nie ubiega się o płatności WPR, albo nie może tego zrobić. Dane Komisji mówią, że subsydia WPR docierają jedynie do 7 mln gospodarstw, obejmując 90% wszystkich gruntów rolnych w Europie⁵⁹.

W związku z tym nie można precyzyjnie powiązać 71,2% gruntów rolnych w Europie przeznaczonych na produkcję paszy dla zwierząt z dopłatami bezpośrednimi w ramach WPR. Uzasadniony pozostaje jednakże wniosek, że znacząca część dopłat bezpośrednich WPR jest powiązana z sektorem hodowli zwierząt, obejmując grunty, na których uprawia się rośliny paszowe albo zajmują je użytki zielone. Takie wnioski można uzasadnić szacunkami o solidnych podstawach, ponieważ dopłaty bezpośrednie są powiązane z powierzchnią uprawianych gruntów.

Należy wziąć pod uwagę, że państwa członkowskie UE mogą przeznaczyć do 13% swoich dopłat bezpośrednich na wsparcie konkretnych sektorów produkcji, poprzez mechanizm nazwany „dobrowolne wsparcie powiązane z produkcją”. Przeprowadzona przez Komisję Europejską analiza sektorów, które obecnie są objęte płatnościami powiązanymi z produkcją, w różnych państwach członkowskich, pokazuje, że 73% tych płatności niesie konkretne korzyści dla sektora produkcji zwierzęcej. Około 41% dobrowolnego wsparcia powiązanego z produkcją trafia do sektora wołowiny i cielęciny, 20% do mleka i produktów mlecznych i około 12% do sektora mięsa baraniego i koziego. Jeśli weźmiemy pod uwagę, że 10,6% dopłat powiązanych z produkcją przeznaczonych jest na rośliny białkowe, a przynajmniej połowa z nich jest wykorzystywana jako pasza dla zwierząt, to kwota dopłat powiązanych z produkcją przeznaczona na produkcję zwierzęcą wzrasta do około 78%. 4,2 mld euro rocznie jest wykorzystywanych przez państwa członkowskie jako dobrowolne wsparcie powiązane z produkcją⁶⁰.

Kilka drobnych korekt może mieć wpływ na ogólne wyliczenie kwot dopłat bezpośrednich trafiających do sektora produkcji zwierzęcej:

1. Płatności redystrybucyjne: państwa członkowskie UE mogą wyznaczać wyższe dopłaty do pierwszych hektarów (30 ha lub średnia krajowa wielkość gospodarstwa rolnego jeśli przewyższa 30 ha).

Jednakże taka redystrybucja pozostaje powiązana z powierzchnią, a nie produkcją.

2. Młodzi i drobni rolnicy mogą skorzystać z dodatkowego wsparcia w ramach planów rozwoju obszarów wiejskich wdrażanych przez kraje członkowskie.

3. Zasada wzajemnej zgodności i inne mechanizmy dyscypliny finansowej, które mogą nakładać kary na beneficjentów WPR, którzy działają ze szkodą dla zdrowia, środowiska lub dobrostanu zwierząt.

Korekty te wprowadzają jedynie niewielkie zmiany do wyliczeń, więc nie są brane pod uwagę w niniejszej analizie.

Wyliczenie całkowitych dopłat bezpośrednich w ramach WPR powiązanych z sektorem produkcji zwierzęcej

Biorąc pod uwagę wszystkie powyższe informacje, można wysnuć wniosek, że od 69% (28,5 mld euro) do 79% (32,6 mld euro) dopłat bezpośrednich WPR jest skierowanych do producentów paszy dla zwierząt lub trafia bezpośrednio do producentów zwierzęcych w ramach wsparcia powiązanego z produkcją. W 2017 r. oznaczało to od 18% do 20% z 157,86 mld euro budżetu Unii Europejskiej.

Z uwagi na to, iż nie ma dokładnych informacji na temat dopłat bezpośrednich, nie można wyszczególnić, ile pieniędzy w ramach WPR trafia do gospodarstw hodowli ekstensywnych a ile do przemysłowych.

- **41 551 156 000** euro to całkowita kwota dopłat bezpośrednich WPR na rok 2017⁶¹.

- Z tego około **4,2 mld** euro stanowi dobrowolne wsparcie powiązane z produkcją, z czego 73% trafia bezpośrednio do sektora produkcji zwierzęcej, co oznacza 3 066 mld euro⁶².

- Daje to **37 351 156 000** euro dopłat bezpośrednich w oparciu o powierzchnię.

- 71,2% wszystkich gruntów rolnych wykorzystywanych jest na produkcję paszy dla zwierząt.

- Dopłaty WPR trafiają do właścicieli 90% gruntów rolnych w UE. Właściciele 10% wszystkich gruntów rolnych nie otrzymują dopłat bezpośrednich⁶³.

- Zakładając, że wszystkie grunty z powyższych 10% są przeznaczane na paszę dla zwierząt, odejmujemy te grunty od wyliczeń, tak więc: $(71,2 - 10)/90 = 68\%$ dopłat bezpośrednich w oparciu o powierzchnię, czyli **25 398 786 080** euro.

- Zakładając, że żadne grunty z tych 10% nie są przeznaczane na paszę dla zwierząt, wyłączamy te grunty z wyliczeń, tak więc: $71,2/90 = 79,1\%$ dopłat bezpośrednich w oparciu o powierzchnię, czyli **29 544 764 396**.

- Jeśli do tych dwóch skrajnych kwot dodamy 3 066 mld euro wsparcia powiązanego z produkcją zwierzęcą otrzymamy między **28,5 mld** euro a **32,6** mld euro pieniędzy

Dopłaty bezpośrednie to nie jedyne wsparcie finansowe w ramach WPR, które otrzymuje sektor produkcji zwierzęcej. Na działalność rolną przekazuje się środki publiczne także w ramach środków rynkowych oraz rozwoju obszarów wiejskich.

Środki rynkowe są przekazywane w trybie interwencji, gdy pojawiają się zakłócenia na rynku. Jeśli dany sektor nagle musi zmierzyć się z kryzysem lub jeśli ceny rynkowe spadną poniżej pewnego poziomu, Komisja Europejska może zainterweniować i przekazać fundusze do danego sektora lub skupując z rynku produkty, by utrzymać ich cenę na poziomie opłacalności. W przypadku zwierząt hodowlanych ostatnio największe kwoty w ramach interwencji rynkowych przeznaczano do sektora mlecznego, choć wspierano także rynek wołowiny.

Szczególnie trudno było uzyskać od instytucji europejskich i krajowych szczegółowe informacje na temat dystrybucji funduszy przeznaczonych na rozwój obszarów wiejskich. Biorąc pod uwagę kluczową rolę, jaką odgrywa polityka rozwoju obszarów wiejskich w intensyfikacji sektora produkcji zwierzęcej, szczególnie w przypadku inwestycji takich jak budowa lub modernizacja obór, środki te powinny zostać poddane szczegółowemu sprawdzeniu. Brak danych łączących finansowanie inwestycji w rolnictwie z prowadzeniem produkcji zwierzęcej sprawił, że do niniejszych wyliczeń włączono wyłącznie dopłaty bezpośrednie WPR. Jednakże, należy założyć, że całkowita kwota finansowania w ramach WPR przeznaczana na sektor produkcji zwierzęcej przewyższa te szacunki.

W jaki sposób obecny plan WPR mógłby wpłynąć na kierunki rozwoju europejskiego rolnictwa?

W czerwcu 2018 r. Komisja Europejska przedstawiła swój wniosek w sprawie WPR po 2021 r., twierdząc, że wprowadza on nowy plan dotyczący płatności bezpośrednich, który jest lepiej ukierunkowany, bardziej sprawiedliwy i ekologiczny. Jednakże mimo krytyki ze strony szerokiego grona interesariuszy pod adresem dopłat bezpośrednich, zaproponowany wniosek nie wprowadza w tym zakresie żadnych zmian. Trybunał Obrachunkowy, unijny strażnik budżetowy, ostatnio stwierdził, że „wniosek nadal nakłada na państwa członkowskie obowiązek korzystania z dopłat bezpośrednich w oparciu o liczbę hektarów posiadanych lub wykorzystywanych gruntów. Instrument ten nie

jest odpowiedni, aby odpowiedzieć na obawy środowiskowe i klimatyczne, nie jest to także najwydajniejszy sposób wspierania dochodu z rentownego gospodarstwa”⁶⁴.

Komisja twierdzi, że celem wniosku jest zwiększenie środowiskowych i klimatycznych celów Wspólnej Polityki Rolnej. Mimo że trzy z dziewięciu celów, które mają zrealizować państwa członkowskie do końca kolejnego okresu WPR, są w wyraźny sposób powiązane z ochroną środowiska i klimatu, wniosek w sprawie WPR nie zapewnia jasnego mechanizmu, zapewniającego realizację tych celów przez rządy.

Rządy mogą obawiać się, że nakładanie na rolników obowiązków związanych z ochroną klimatu oraz środowiska naturalnego – w sytuacji wyścigu rynkowego i bezpardonowej walki cenowej – pozbawi ich konkurencyjności. W konsekwencji zamiast podwyższania standardów ekologii w rolnictwie, władze krajowe znajdują się pod presją ich ciągłego obniżania. Pokusa krótkoterminowych zysków może przesłonić konieczność długofalowych działań.

Plan dotyczący WPR nakreśla ogólne cele i luźne wskaźniki ich realizacji, nie wprowadzając praktycznie żadnych ścisłych mechanizmów kontroli. Natomiast, znacząco poszerza zakres swobody w wydawaniu środków w ramach WPR przez państwa członkowskie. Wniosek Komisji daje rządowi UE pełną swobodę. Mogą utrzymać obecne dopłaty WPR bez zmian – z korzyścią dla najsilniejszych graczy rolnych, mimo tego, że to na nich zasadza się brak równowagi w sektorze rolnym. Trybunał Obrachunkowy potwierdza to, stwierdzając: „Mimo ambicji Komisji a także jej nawoływań do bardziej ekologicznej WPR, we wniosku nie widać znacząco większych ambicji środowiskowych i klimatycznych... Nie jest jasne, w jaki sposób Komisja miałaby sprawdzać te plany [rolne, wymagane od państw członkowskich], aby zapewnić realizację ambicji środowiskowych i klimatycznych.”

Komisja twierdzi, że zależy jej na bardziej ekologicznej WPR, ale nie zamieściła celu WPR, który dotyczyłby problemów, na jakie wskazują dowody naukowe – nadwyżki produkcji i nadmiernego spożycia produktów zwierzęcych w UE.

Wnioski – co można zrobić?

Niniejsze badanie wskazuje na stały, niepokojący trend. **Mniejsze gospodarstwa rolne znikają w alarmującym tempie**, szczególnie te prowadzące produkcję zwierzęcą. Większe gospodarstwa rolne stale się rozrastają, do tego stopnia, że już za kilka lat znacząca większość produktów zwierzęcych na rynkach europejskich będzie produkowana w bardzo dużych, specjalistycznych gospodarstwach rolnych. Dobrze udokumentowano negatywny wpływ tego rodzaju rolnictwa na zdrowie publiczne i zwierząt, a także na środowisko i klimat. Ponadto spadek liczebności mniejszych gospodarstw rolnych niesie ze sobą poważne konsekwencje społeczne i ekonomiczne, polegające między innymi na pozbawianiu społeczności wiejskich źródeł dodatkowego dochodu oraz produkcji żywności na własny użytek⁶⁵.

Subsidia w ramach WPR, wraz z presją rynków międzynarodowych oraz globalną polityką handlową wymagającą coraz większej konkurencyjności cenowej produktów rolnych wymusza rozwój intensywnego rolnictwa, w którym coraz bardziej intensyfikuje się i uprzemysławia hodowlę oraz chów zwierząt gospodarskich. Niestety, dużo więcej niż połowa całego budżetu WPR powiązana jest z sektorem produkcji zwierzęcej. Jest to sprzeczne z nawiązaniami naukowców, którzy mówią o pilnej konieczności ograniczenia produkcji i spożycia żywności pochodzącej od zwierząt.

W ramach WPR nie podjęto żadnych działań promujących ekstensywną hodowlę i chów zwierząt, które są najkorzystniejsze dla naszego środowiska, klimatu, zdrowia i kondycji społeczności wiejskich. Taki typ hodowli oraz chowu opiera się na wykorzystaniu użytków zielonych, resztek poźniwnych, pasz własnej produkcji oraz wprowadzaniu naturalnych nawozów do produkcji roślinnej. Nie jest to, zatem system skarmiania zwierząt trzymany w betonowych oborach, skoncentrowanymi, wysokobiałkowymi paszami. W chowie ekstensywnym zwierzę jest ważną częścią zamkniętego cyklu produkcji żywności, a nie tylko środkiem bezkompromisowego podnoszenia dochodowości. Ograniczenie produkcji zwierzęcej pozwoliłoby na produkcję żywności dla ludzi na gruntach rolnych obecnie zajmowanych pod wytworzenie pasz dla zwierząt.

Publiczne środki w ramach WPR powinny być wyko-

rzystywane z jednej strony na rzecz wspierania producentów prowadzących hodowlę i chów zwierząt w sposób ekstensywny, ekologiczny, a z drugiej zachęcać konsumentów do stosowania zdrowej, zrównoważonej i głównie roślinnej diety. Środki w ramach WPR powinny prowadzić do zmniejszenia liczebności zwierząt w produkcji żywności, zapewniać najwyższą jakość produktów pochodzenia zwierzęcego w powiązaniu z ich dobrostanem w ramach ekstensywnego chowu z wykorzystaniem użytków zielonych. Ideą, którą powinna kierować się WPR nie powinno być faworyzowanie dużych agrokorporacji, a zapewnienie dobrobytu i sprawiedliwego dostępu do dóbr społecznością wiejskim w UE.

W ramach reformy wspólnej polityki rolnej należy:

1. **Przeznaczyć** 50% całego budżetu WPR na wspieranie dwóch metod upraw ekologicznych:

a. 50% dopłat bezpośrednich powinno trafiać do obowiązkowych programów ekologicznych, przynoszących korzyści środowiskowe i klimatyczne, co zachęciłoby rolników do prowadzenia mniejszych hodowli zwierząt, uprawy owoców i roślin oraz stawiania na przynoszącą godziwe zyski jakość produkcji.

b. 50% z budżetu na rozwój obszarów wiejskich powinno być przeznaczone na środki rolno-środowiskowe oraz klimatyczne.

2. **Podnieść** wymogi zaproponowanej „wzmocnionej warunkowości”, które spełniać muszą wszyscy rolnicy otrzymujący płatności w ramach WPR, a w szczególności ustalić, jaka jest maksymalna liczba zwierząt gospodarskich na jednostkę powierzchni gruntów rolnych, po której osiągnięciu nie można otrzymać dopłat WPR. Gospodarstwa rolne, które przekraczają liczbę zwierząt produkujących ponad 170 kg/ha azotu nie powinny otrzymywać środków publicznych, zgodnie z dyrektywą RADY nr 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. dotyczącą ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego.

3. **Zapewniać** dopłaty powiązane z produkcją tylko w sektorach i hodowlach, które niosą za sobą jasne i mierzalne korzyści środowiskowe.

4. **Ukrócić** wydawanie środków WPR, w tym interwencji rynkowej oraz promocyjnych, wspierających produkcję i spożywanie produktów pochodzenia zwierzęcego.

Aneks

Produkcja zwierzęca w Polsce

a. W 2018 roku pogłowie bydła w naszym kraju wyniosło 6,18 mln sztuk i powiększyło się rocznie o 2,4% tj. o 147,6 tys. szt. Na ten wynik w dużym stopniu wpłynęła większa liczba młodego bydła w wieku 1–2 lat. Jego pogłowie w stosunku do ubiegłego roku wzrosło się o 2,4% do 1,73 mln szt.

b. W polskich gospodarstwach dość znacznie, tj. o 76,7 tys. sztuk wzrosło również pogłowie krów. Ich liczba w porównaniu z analogicznym okresem roku temu zwiększyła się o 3,3% do 2,41 mln szt.

c. Dane GUS wskazują też na wzrost importu bydła. Do końca listopada 2018 roku do naszego kraju przywieziono o 13,8% więcej zwierząt (w tym o 17,2% więcej cieląt).

d. W 2018 roku dostawy mleka do mleczarni poszły w górę o 2,8%.

e. W 2017 roku pogłowie owiec liczyło 267,9 tys. sztuk, w tym pogłowie maciorek owczych 166,2 tys. sztuk. W stosunku do grudnia 2016 r. pogłowie owiec zwiększyło się o 9,7%, a maciorek owczych o 17,6%. Największe pogłowie owiec znajdowało się w woj. małopolskim.

f. W ciągu ostatnich 10 lat dwukrotnie zwiększyliśmy produkcję drobiu, a jego eksport pięciokrotnie – 16% całego unijnego drobiu pochodzi z Polski. W 2004 roku, kiedy wchodziliśmy do Unii, produkowaliśmy ok. 800 tys. ton mięsa drobiowego, teraz zbliżamy się do 3 mln ton rocznie. W ciągu 10 lat liczba kur wzrosła o 20 mln sztuk i w 2015 r. wynosiła prawie 140 mln sztuk. Przeciętny Polak zjada obecnie 30 kg drobiu rocznie, a średnia unijna wynosi 26,5 kg.

g. W 2017 r. w porównaniu z rokiem poprzednim, odnotowano wzrost produkcji wszystkich podstawowych produktów zwierzęcych, tj. żywca drobiowego o 3,2%, wieprzowego o 0,3%, wołowego łącznie z cielęcym o 10,4%, jaj kurzych o 0,6% i mleka o 3,6%. Wzrost produkcji zwierzęcej w 2017 r. o 2,5% był głównym czynnikiem wzrostu globalnej produkcji rolniczej w minionym roku. Produkcja roślinna w Polsce w 2017 r. wzrosła jedynie o 0,4% (GUS).

h. W 2017 r. dochód gospodarstw uczestniczących w badaniach wyniósł bez dopłat na jedną krowę mleczną 3166 zł, wobec 1528 zł w 2016 r. Był wyższy o ponad 107%. Dochód z produkcji mleka uzyskały nawet gospodarstwa o małej skali produkcji (5-15 krów), a dla tych większych wskaźnik opłacalności produkcji wynosił od 125 do prawie 169% i był o 18-25 pkt proc. wyższy niż w 2016 r. (Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej).

Przypisy

¹ Willet i in. 2019 r. Food in the Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. The Lancet Commissions, 393(10170):447-492.

² Ibid.

³ Boada, L.D., i in. 2016 r. The impact of red and processed meat consumption on cancer and other health outcomes: epidemiological evidences. Food and Chemical Toxicology, 92: 236-244.

Lippi, G., i in. 2016 r. Meat consumption and cancer risk: a critical review of published meta-analyses. Critical Reviews in Oncology/Hematology, 97: 1-14.

Wang, X., i in. 2016 r. Red and processed meat consumption and mortality: dose-response meta-analysis of prospective cohort studies. Public Health Nutrition, 19: 893-905.

Bouvard, V., i in. 2015 r. Monografia grupy roboczej Międzynarodowej Agencji Badań nad Rakiem. Carcinogenicity of consumption of red and processed meat. Lancet Oncology, 16: 1599-1600.

IARC. 2015 r. IARC Monographs evaluate consumption of red meat and processed meat. Międzynarodowa Agencja Badań nad Rakiem. Komunikat prasowy nr 240. Światowa Organizacja Zdrowia

⁴ Wang, D., i in. 2017 r. Red meat intake is positively associated with non-fatal acute myocardial infarction in the Costa Rica Heart Study. British Journal of Nutrition, 118 :303-311.

Würtz, A. M. L. i in. 2016 r. Substitution of meat and fish with vegetables or potatoes and risk of myocardial infarction. British Journal of Nutrition, 116: 1602-1610.

⁵ Tilman, D., & Clark, M. 2014 r. Global diets link environmental sustainability and human health. Nature, 515: 518-522.

Rouhani, M., i in. 2014 r. Is there a relationship between red or processed meat intake and obesity? A systematic review and meta-analysis of observational studies. Obesity Reviews, 15: 740-748.

Pan, A., i in. 2011 r. Red meat consumption and risk of type 2 diabetes: 3 cohorts of US adults and an updated meta-analysis. American Journal of Clinical Nutrition, 94: 1088-1096.

⁶ Światowa Organizacja Zdrowia, <http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2017/running-out-antibiotics/en/>

⁷ ECDC, EFSA, EMA, 2017 r. ECDC/EFSA/EMA drugi wspólny raport na temat zintegrowanej analizy spożycia leków przeciwdrobnoustrojowych oraz występowania oporności antybakteryjnej w drobnoustrojach z ludzi i zwierząt wykorzystywanych do produkcji żywności <https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.2903/j.efsa.2017.4872>

⁸ Europejskie Centrum ds. Zapobiegania i Kontroli Chorób. 33000 people die every year due to infections with antibiotic-resistant bacteria. 6 listopada 2018 r. Dostępne na <https://ecdc.europa.eu/en/news-events/33000-people-die-every-year-due-to-infections-antibiotic-resistant-bacteria>

⁹ KE. (n.d.) Arkusz informacyjny Komisji Europejskiej na temat oporności antybakteryjnej w UE. Dostępne na http://ec.europa.eu/health/amr/sites/amr/files/amr_factsheet_en.pdf

¹⁰ Jones, B.A. i in., 2013 r. Zoonosis emergence linked to agricultural intensification and environmental change. Proceedings of the National Academy of Sciences, 110 (21): 8399-8404.

¹¹ Graham JP, i in. 2008 r. The animal-human interface and infectious disease in industrial food animal production: Rethinking biosecurity and biocontainment. Public Health Rep, 123(3):282-299.

¹² Bellarby J. i in. 2013 r. Livestock greenhouse gas emissions and mitigation potential in Europe. Global Change Biology, 19(1):3-18

¹³ Ibid.

¹⁴ EEA. 2017 r. Air Quality in Europe - 2017 report. Raport Nr 13/2017, str.12 Dostępny na <https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2017>

¹⁵ Europejski Trybunał Obrachunkowy. 2018 r. Raport specjalny: Air pollution: Our health still inefficiently protected. str. 6. Dostępne na https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR18_23/SR_AIR_QUALITY_EN.pdf, str.6

¹⁶ Westhoek, H. i in. 2015 r. Nitrogen on the Table: The influence of food choices on nitrogen emissions and the European environment – European Nitrogen Assessment Special Report on Nitrogen and Food. Centre for Ecology & Hydrology. www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/Nitrogen_on_the_Table_Report_WEB.pdf

¹⁷ EEA. 2017 r. Air Quality in Europe - 2017 report. Report No 13/2017 str. 24-25 Dostępne na <https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2017>

¹⁸ Westhoek H. i in. 2014 r. Food choices, health and environment: Effects of cutting Europe's meat and dairy intake. Global Environmental Change, 26:196-205.

¹⁹ IPCC. 2014 r. Climate Change 2014 r.: Łagodzenie zmian klimatu. Przyczynek III Grupy Roboczej do Piątego Raportu Oceny

Zmiany Klimatu Międzyrządowego Zespołu ds. Zmiany Klimatu. Cambridge University Press. New York. str. 840 Dostępny na https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/ipcc_wg3_ar5_chapter11.pdf.

²⁰ Marco Springmann, H. Charles J. Godfray, Mike Rayner i Peter Scarborough. 2016 r. Analysis and valuation of the health and climate change cobenefits of dietary change. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 113(15) 4146-4151.

²¹ Westhoek, H. i in. 2015 r. Nitrogen on the Table: The influence of food choices on nitrogen emissions and the European environment – European Nitrogen Assessment Special Report on Nitrogen and Food. Centre for Ecology & Hydrology. www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/Nitrogen_on_the_Table_Report_WEB.pdf

²² Sutton, M.A. i in. 2011 r. The European nitrogen assessment: sources, effects, and policy perspectives. Cambridge University Press. Dostępne na www.cambridge.org/9781107006126

²³ Grizzetti i in. 2011 r. Nitrogen as a threat to European water quality. W Sutton i in. 2011 r. The European Nitrogen assessment. Cambridge University Press. str. 386. Dostępne na http://centaur.reading.ac.uk/20869/1/28387ENA_c17.pdf

²⁴ Eurostat. Agri-environmental indicator – Livestock Patterns, dane z marca 2017 r. Dostępne na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agri-environmental_indicator_-_livestock_patterns

²⁵ Ibid.

²⁶ Jednym ze sposobów klasyfikacji gospodarstw jest wielkość ekonomiczna. W UE wylicza się ją biorąc pod uwagę standardową produkcję, czyli średnią wartość pieniężną produkcji rolnej w gospodarstwie na hektar lub na sztukę zwierzęcia. Zsumowanie całej standardowej produkcji na sztukę zwierzęcia w gospodarstwie stanowi miarę wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Bardzo małe gospodarstwa osiągają roczną standardową produkcję na poziomie poniżej 2 tys. euro, małe gospodarstwa 2 tys.-8 tys. euro, średnie 8 tys.-25 tys. euro, duże 25 tys.-100 tys., a bardzo duże ponad 100 tys. euro. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/agriculture/so-coefficients>

²⁷ Eurostat. Archiwum: Małe i duże gospodarstwa w UE – dane statystyczne dotyczące struktury gospodarstw rolnych, dane z października 2016 r. Dostępne na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Small_and_large_farms_in_the_EU_-_statistics_from_the_farm_structure_survey&direction=next&oldid=406560

²⁸ Jednostka przeliczeniowa inwentarza to jednostka referencyjna, która pomaga w agregacji zwierząt różnych gatunków i w różnym wieku z wykorzystaniem konkretnego współczynnika wyznaczonego na podstawie wymagań dotyczących potrzeb żywieniowych różnych zwierząt. Punktem odniesienia do wyliczenia jednostki przeliczeniowej inwentarza jest ekwiwalent w postaci wypasu jednej dorosłej krowy mlecznej, produkującej 3 tys. kg mleka rocznie, co odpowiada dwóch lochom, 10 owcom i tak dalej. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Livestock_unit_\(LSU\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Livestock_unit_(LSU)). (Eurostat)

²⁹ Eurostat, archiwum: Małe i duże gospodarstwa w UE – dane statystyczne dotyczące struktury gospodarstw rolnych, dane z października 2016 r. Dostępne na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Small_and_large_farms_in_the_EU_-_statistics_from_the_farm_structure_survey&direction=next&oldid=406560

³⁰ Eurostat. File:Share of livestock units, by economic size of farm, EU-28, 2005-2013 (%of total).png. Dostępne na [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Share_of_livestock_units_by_economic_size_of_farm_EU-28_2005%E2%80%932013_\(%25_of_total\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Share_of_livestock_units_by_economic_size_of_farm_EU-28_2005%E2%80%932013_(%25_of_total).png)

³¹ Eurostat. Udział jednostek przeliczeniowych inwentarza wg. rozmiaru ekonomicznego gospodarstwa, UE-28, 2005-2013. Dostępne na [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Share_of_livestock_units_by_economic_size_of_farm_EU-28_2005%E2%80%932013_\(%25_of_total\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Share_of_livestock_units_by_economic_size_of_farm_EU-28_2005%E2%80%932013_(%25_of_total).png)

³² Eurostat, archiwum: Małe i duże gospodarstwa w UE – dane statystyczne dotyczące struktury gospodarstw rolnych, dane z października 2016 r. Dostępne na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Small_and_large_farms_in_the_EU_-_statistics_from_the_farm_structure_survey&direction=next&oldid=406560

³³ Buckwell, A. i Nadeu, E. 2018 r. What is the Safe Operating Space for EU Livestock? RISE Foundation, Bruksela. Dostępne na http://www.risefoundation.eu/images/files/2018/2018_RISE_LIVESTOCK_FULL.pdf

³⁴ Eurostat. 2018 r. Dane statystyczne dotyczące rolnictwa, leśnictwa i rybactwa, edycja 2018. Dostępne na <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9455154/KS-FK-18-001-EN-N.pdf/a9ddd7db-c40c-48c9-8ed5-a8a90f4faa3f>

³⁵ Komisja Europejska. 2018 r. Bilans UE i szczegóły dotyczące produkcji w państwach członkowskich. Jesień 2018 r. Dostępne na https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/markets-and-prices/short-term-outlook/xls/agri-short-term-outlook-balance-sheets_en.xlsx

³⁶ Eurostat. 2018 r. Dane statystyczne dotyczące rolnictwa, leśnictwa i rybactwa, edycja 2018. Dostępne na <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9455154/KS-FK-18-001-EN-N.pdf/a9ddd7db-c40c-48c9-8ed5-a8a90f4faa3f>

³⁷ Komisja Europejska. 2018 r. Bilans UE i szczegóły dotyczące produkcji w państwach członkowskich. Jesień 2018 r. Dostępne na https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/markets-and-prices/short-term-outlook/xls/agri-short-term-outlook-balance-sheets_en.xlsx

term-outlook-balance-sheets_en.xlsx

³⁸ Ibid.

³⁹ Eurostat. 2018 r. Dane statystyczne dotyczące rolnictwa, leśnictwa i rybactwa, edycja 2018. Dostępne na <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9455154/KS-FK-18-001-EN-N.pdf/a9ddd7db-c40c-48c9-8ed5-a8a90f4faa3f>

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Bilans UE i szczegóły dotyczące produkcji w państwach członkowskich. Jesień 2018 r. Dostępne na https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/markets-and-prices/short-term-outlook/xls/agri-short-term-outlook-balance-sheets_en.xlsx

⁴² Ibid.

⁴³ Eurostat. 2018 r. Dane statystyczne dotyczące rolnictwa, leśnictwa i rybactwa, edycja 2018. Dostępne na <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9455154/KS-FK-18-001-EN-N.pdf/a9ddd7db-c40c-48c9-8ed5-a8a90f4faa3f>

⁴⁴ Eurostat. Produkcja rolno – zwierzęta, dane z września 2017 r. Dostępne na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agricultural_production_-_animals

⁴⁵ Sieć danych rachunkowych gospodarstw rolnych to instrument służący do oceny dochodów gospodarstw rolnych i wpływu wspólnej polityki rolnej. Co roku zbiera wyniki ankiet przeprowadzanych przez państwa członkowskie Unii Europejskiej. Jest to jedyne zharmonizowane źródło danych makroekonomicznych. Roczna próba obejmuje około 80 000 gospodarstw, które stanowią reprezentację populacji około 5 000 000 gospodarstw rolnych w UE, obejmujących około 90% użytkowanych gruntów rolnych. Celem jest przedstawienie reprezentatywnych danych w trzech wymiarach: regionalnym, rozmiaru ekonomicznego i rodzaju gospodarstwa. <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>

⁴⁶ Eurostat. Archiwum: Małe i duże gospodarstwa w UE – dane statystyczne dotyczące struktury gospodarstw rolnych, dane z października 2016 r. Dostępne na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Small_and_large_farms_in_the_EU_-_statistics_from_the_farm_structure_survey&direction=next&oldid=406560#Land_use_and_farming_specialisation

⁴⁷ Specjalizacja gospodarstw rolnych opisuje tendencję w stronę prowadzenia jednej dominującej aktywności w celach zarobkowych gospodarstw rolnego: gospodarstwo rolne uznaje się za wyspecjalizowane, kiedy dana działalność odpowiada za co najmniej dwie trzecie produkcji lub rozmiar działalności prowadzonej przez gospodarstwo rolne. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Farm_specialisation

⁴⁸ Eurostat. Wskaźnik rolno-środowiskowy – Specjalizacja, dane z czerwca 2016 r. Dostępne na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_specialisation

⁴⁹ Westhoek, H. i in. 2011 r. The Protein Puzzle. Haga: PBL Netherlands Environmental

Assessment Agency, str. 69 Dostępne na: http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/Protein_Puzzle_web_1.pdf

⁵⁰ Buckwell, A. i Nadeu, E. 2018 r. What is the Safe Operating Space for EU Livestock? RISE Foundation, Bruksela. Dostępne na http://www.risefoundation.eu/images/files/2018/2018_RISE_LIVESTOCK_FULL.pdf

⁵¹ <https://www.kaasogmulvad.dk/en/>

⁵² Eurostat, użytkowane grunty rolne w podziale na kategorie. Dostępne na

<https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tag00025>

⁵³ Wszystkie dane dostępne są na stronie: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/markets-and-prices/short-term-outlook/xls/agri-short-term-outlook-balance-sheets_en.xlsx

⁵⁴ Komisja Europejska. 2018 r. Perspektywy rolnictwa w UE w latach 2018-2030, rynki i dochód. Dostępne na https://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/medium-term-outlook_en

⁵⁵ Komisja Europejska. 2018 r. Krótkoterminowa prognoza dla rynków rolnych UE, jesień 2018 r. Dostępne na https://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/short-term-outlook_en

⁵⁶ Niniejsze dane procentowe pochodzą z danych i metodologii przedstawionych Nilsowi Mulwadowi przez Komisję Europejską. Szczegóły znaleźć można tutaj: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/sto-2018-autumn-methodology.pdf>

⁵⁷ Westhoek, H. i in. 2011 r. The Protein Puzzle, Haga: PBL Netherlands Environmental

Assessment Agency, str. 23. Dostępne na http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/Protein_Puzzle_web_1.pdf

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Komisja Europejska. 2017 r. CAP Explained - Direct Payments for Farmers 2015 - 2020. Dostępne na https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/direct-support/direct-payments/docs/direct-payments-schemes_en.pdf

⁶⁰ Komisja Europejska. 2017 r. Dobrowolne wsparcie powiązane z produkcją – Notyfikacja zmienionych decyzji państw członkowskich do 1 sierpnia 2016 r. Dostępne na

https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/direct-support/direct-payments/docs/voluntary-coupled-support-note-revised_en.pdf

⁶¹ Komisja Europejska. 2018 r. Statystyczny arkusz informacyjny – Unia Europejska. Dostępny na https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/eu_en.pdf

⁶² Komisja Europejska. 2017. Dobrowolne wsparcie powiązane z produkcją – Notyfikacja zmienionych decyzji państw członkowskich do 1 sierpnia 2016 r. Dostępne na https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/direct-support/direct-payments/docs/voluntary-coupled-support-note-revised_en.pdf

⁶³ Komisja Europejska. 2017 r. CAP Explained – Direct Payments for Farmers 2015-2020. Dostępne na https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/direct-support/direct-payments/docs/direct-payments-schemes_en.pdf

⁶⁴ Europejski Trybunał Obrachunkowy. 2018 r. Briefing Paper, Future of the CAP, marzec 2018 r. Dostępne na https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/Briefing_paper_CAP/Briefing_paper_CAP_EN.pdf

⁶⁵ Eurostat. 2018 r. Dane statystyczne dotyczące rolnictwa, leśnictwa i rybactwa, edycja 2018, dostępne na <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9455154/KS-FK-18-001-EN-N.pdf/a9ddd7db-c40c-48c9-8ed5-a8a90f4faa3f>

GREENPEACE